

Asia: STM/2776/2018

Lausuntopyyntö Mielen terveysstrategian luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

1) Mielen terveyslinjaukset

Linjaus 1: Mielen terveys pääomana

- Kommentit ehdotuksiin tavoitteiden saavuttamiseksi

- Mielen hyvinvointi on merkittävässä roolissa työikäisillä. Yhä enemmän puhutaan työelämän kuormittavuudesta, sairauspoissaoloista sekä työkyvyttömyyseläkkeistä, joiden taustalla on mielen terveyden ongelmia. Työhön palaaminen, työssä pysyminen ja työhyvinvoinnin ylläpitäminen pitää nostaa mielen terveysstrategiaan vielä selkeämmin esiin.
- On tärkeää, että mielen terveystaitojen opetuksen lisääminen on nostettu selkeästi esiin yhdeksi linjaukseksi mielen terveysstrategiassa. Tietojen ja taitojen lisääminen on tärkeää kaikissa ammattiryhmissä.
- Nuorten on hyvä oppia tunnistamaan myös itse mielen terveyden hyvinvoinnin heilahteluja, jotta heillä on osaamista hakea itselleen apua varhaisessa vaiheessa. Myös koulutuksen järjestäjien on lisättävä mielen terveyden tunnistamista henkilökunnalleen, jotta apua ja tukea tarvitsevat nuoret tunnistetaan yhä varhaisemmassa vaiheessa.
- Yhteisöllisyyden merkitys mielen hyvinvoinnissa on tärkeää. Lisätään yhteisöllisyyttä tukevat toimet sinne, missä ihmiset luontaisesti viettävät mm. vapaa-aikaansa.
- Mielen terveyttä tukevan kansalais-, vapaaehtois- ja järjestötoiminnan tukeminen on tärkeää ja erittäin kannatettavaa.

Linjaus 2: Lasten ja nuorten mielen terveyden rakentuminen arjessa

- Kommentit ehdotuksiin tavoitteiden saavuttamiseksi

- Lasten ja nuorten mielen terveyden rakentuminen arjessa edellyttää sektorirajat ylittävää yhteistyötä niin valtionhallinnossa kuin kunnissa ja maakunnissa. Mielen hyvinvoinnista ei vastaa yksittäinen sektori, vaan saumattomassa yhteistyössä eri toimijat. Toimien koordinointi nousee tärkeäksi osaksi toteutusta.

- On tärkeää, että lapsuus ja nuoruus on huomioitu strategiassa elämänvaiheena ja nostettu lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen omaksi linjaukseksi. Tarkoituksenmukaista on myös, että linjauksessa on huomioitu lasten ja nuorten syrjäytymisen vähentäminen.
- TPY katsoo, että työn, koulutuksen ja palveluiden ulkopuolella olevat (NEET) ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret tulee huomioida strategiassa vielä selkeämmin. TPY esittää, että nuorten yhteiskunnallisen ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen nostetaan vahvemmin linjauksen tavoitteiden saavuttamisen ehdotukseksi.
- Etsivän nuorisotyön ja työpajatoimijoiden mukaan puutetta on matalan kynnyksen yhteisöllisistä sekä hyvinvointia ja mielenterveyttä tukevista palveluista, kuten työpajojen starttivalmennuksesta, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi kuntouttavana työtoimintana tai sosiaalisena kuntoutuksena. Etsivän nuorisotyön ja työpajakentän toimijoiden mukaan nuorille suunnattujen palvelujen välisessä yhteistyössä on puutteita. Nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä palveluita ja niiden välistä yhteistyötä tulee vahvistaa saumattomien palvelupolkujen varmistamiseksi.
- Uudeksi ehdotukseksi linjauksen tavoitteiden saavuttamiseksi esitetään lisättävän: ”Ehkäistään nuorten yhteiskunnallista ulkopuolisuutta ja syrjäytymistä. Vahvistetaan nuorten syrjäytymistä ehkäiseviä palveluita ja niiden välistä yhteistyötä ja koordinaatiota.”
- Lasten ja nuorten mahdollisuudessa harrastaa mieleistä harrastusta on huomioitava myös omaehtoinen harrastaminen, johon ei sovi velvoittavat laatuvaatimukset.
- Kahdeksannessa kohdassa (haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat nuoret) tulee mainita myös: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat sekä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret.

Linjaus 3: Mielenterveysoikeudet

- Kommentit ehdotuksiin tavoitteiden saavuttamiseksi

- Kaikilla on oltava oikeus hyvään ja vaikuttavaan hoitoon silloin, kun se on tarpeen. Yhdenvertaisuus tulee näkyä hoitoketjuissa. Nopea pääsy terveyskeskukseen on ensiarvoisen tärkeää mielen hyvinvoinnin kannalta. Jos palveluun hakeutuneella todetaan mielenterveyden häiriöitä, on taattava nopea pääsy mielenterveyspalveluihin ensimmäisen terveyskeskus tms. käynnin jälkeen. Hoidon tarpeen arviointi tulee tehdä nopeasti ja jatkopolkuja terveyden edistämiseksi täytyy löytyä. Matalan kynnyksen mielenterveysapua ja -palveluita on kehitettävä.
- On tärkeää, että mielenterveyden häiriöihin ja päihdehäiriöihin liittyvän syrjinnän ja leimaantumisen vähentämiseksi tehdään konkreettisia toimenpiteitä. Leimaantuminen on yksi este avun hakemiseen ja vastaanottamiseen.
- Etsivän nuorisotyön ja työpajakentän toimijoiden mukaan nuoria putoaa palveluiden ulkopuolelle, koska kynnykset palveluihin ovat korkeat, eivätkä ne ole riittävän asiakaslähtöisiä ja joustavia. Nuoren asiakkuus mielenterveyspalveluissa on voitu päättää, jos nuori jättää tulematta sovittuihin tapaamisiin – vaikka kyse on siitä, ettei hänellä ole asiointiin riittäviä voimavaroja. Ehdotuksissa tulee vahvistaa oikeutta joustaviin ja asiakaslähtöisiin palveluihin.
- On hyvä, että ehdotuksiin on nostettu mielenterveyden häiriöitä ja päihdehäiriöitä sairastavien oikeus osallistua opintoihin ja työhön: tällä hetkellä status määrittää liiaksi oikeuksia eri palveluihin. On myös tarkoituksenmukaista laajentaa ja vakiinnuttaa koulutus- ja työelämävalmiuksia vahvistavia

ja työelämä-osallisuutta lisäävien toimintamallien käyttöä. Tällaista on esimerkiksi työpajoilla toteutettava matalan kynnyksen kokonaisvaltainen starttivalmennus.

Linjaus 4: Ihmisen tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut

- Kommentit ehdotuksiin tavoitteiden saavuttamiseksi

- Linjaus sisältää olennaisen tärkeitä ja kannatettavia tavoitteita – joista etsivän nuorisotyön ja työpajakentän kokemusten perusteella ollaan kuitenkin moni paikoin vielä varsin kaukana. Palveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa on merkittäviä puutteita, palvelut eivät ole asiakaslähtöisesti joustavia, eikä niiden välinen integraatio toimi.

- Eräs merkittävistä epäkohdista on mielenterveys- ja päihdepalvelujen heikko integraatio ja ulossulkevuus. Päihteidenkäyttö sulkee edelleen oven mielenterveyspalveluissa, vaikka yksilö tarvitsisi sekä mielenterveys- että päihdetyön tukea. Tämä tulee huomioida myös ehdotuksissa vahvemmin: ”Tulee edistää mielenterveys- ja päihdetyön yhteensovittamista sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhtäaikaista saatavuutta.”

- On hyvä, että linjauksessa ja ehdotuksissa huomioidaan palvelujen käyttäjien näkemykset palvelujen käytettävyydestä palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Palvelujen käyttäjien näkemyksiä tulee hyödyntää myös palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta arvioitaessa. Näkemyksiä tulee lisäksi kerätä myös yhteiskunnallisessa marginaalissa ja syrjäytymisvaarassa olevien kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta, kuten etsivän nuorisotyön koordinaattoreilta.

- Seitsemännessä kohdassa tulee mainita myös: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat sekä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret.

- Kahdeksannessa kohdassa tulee mainita myös: järjestöt ja seurakunnat

Linjaus 5: Hyvä mielenterveysjohtaminen

- Kommentit ehdotuksiin tavoitteiden saavuttamiseksi

- Tavoite siitä, että mielenterveystyötä ohjataan ja johdetaan suunnitelmallisesti kokonaisuutena ylittäen hallinnolliset rajat on toivottava.

- Hyvä mielenterveysjohtaminen tarvitsee sitä toteuttavien henkilöiden kouluttamista, pelkkä johtamisen ja arvioinnin tehostaminen ei riitä (kohta 4.)

- Palvelujen riittävyyden arvioinnin ohella olennaista on arvioida myös palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta – ja tässä kuultava erityisesti haasteellisessa elämäntilanteessa olevia, kuten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia sekä syrjäytymisvaarassa olevia nuoria.

2) Itsemurhien ehkäisyohjelma

- Kommentit

- Avainryhmien luettelossa ”nuoriso-ohjaajat” tulee vaihtaa muotoiluun ”nuorisotyöntekijät”. Tämä kattaa selkeämmin myös etsivät nuorisotyöntekijät, jotka työskentelevät haavoittuvassa asemassa ja

yhteiskunnallisessa marginaalissa olevien nuorten parissa. Etsivillä nuorisotyöntekijöillä on merkittävä rooli nuorten rinnalla kulkevana, kynnyksettömänä palveluna, joka tukee ja ohjaa nuoria tarvitsemiinsa palveluihin, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluihin.

3) Mielenterveyslinjausten indikaattorit

- Ehdotukset mahdollisiksi seurantaindikaattoreiksi

Työpajakentän ja etsivän nuorisotyön näkökulmasta indikaattoreissa on hyvä olla mukana mielenterveyssyistä opintonsa keskeyttäneiden osuus. Lisäksi tulee huomioida näkemykset palveluiden saatavuudesta ja niiden tarpeisiin vastaavuudesta, sekä palveluita käyttävien että yhteiskunnallisessa marginaalissa olevien (esim. NEET-nuoret) osalta.

4) Mahdolliset muut huomiot ja kommentit

Mielenterveysstrategia tulee tarpeeseen ja sen painopiste tulisi olla ennaltaehkäisevässä työssä.

Mielenterveysstrategian hyvät tavoitteet tulee resursoida riittävällä tasolla ja hankkeiden kautta kehittyvät hyvät ja vaikuttavat toimintatavat ja -mallit on voitava vakiinnuttaa rahoituksen näkökulmasta.

Työpajakentän ja etsivän nuorisotyön kokemusten mukaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kuntoutusmahdollisuuksia tulee kehittää ja lisätä. Nuorille räätälöidyistä matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluista on merkittävä pula. Tällä hetkellä kynnykset ovat korkeat ja palveluihin on kohtuuttoman pitkät jonot. Nuoret tarvitsevat kuntoutuksellisia palveluita, jotka tarjoavat riittävän pitkäkestoista, intensiivistä ja rinnalla kulkevaa sekä yksilöllistä että yhteisöllistä tukea.

Mielenterveysstrategiassa nostetaan vahvasti esiin myös päihdeongelmat. Päihdetyön osuutta tulisi korostaa vielä selkeämmin ja edistää mielenterveys- ja päihdepalvelujen integraatiota.

Strategian toimeenpanossa tarvitaan kaikkien sektoreiden panosta sekä monialaista, verkottunutta työskentelyä ja laaja-alaista yhteistyötä. Strategiassa ei kuitenkaan huomioida esim. TE-hallinnon osuutta linjausten toteuttamisessa, ja se tuleekin nostaa vahvemmin esille. Olennaista on panostaa myös palveluprosessien yhtenäisyyteen ja monialaisten palvelupolkujen sujuvuuteen.

Strategia on välillä vaikeasti luettavissa, ja selkiytystä tarvitaan. Ehdotukset linjauksen tavoitteiden saavuttamiseksi ovat myös varsin ylätasoisia ja yleisluontoisia. Käytännön toteutus ja toteutuksesta vastaavat tahot jäävät vielä tästä versiosta puuttumaan. Strategia tulee tarvitsemaan oman toimenpidesuunnitelman vastuutahoineen.

Tuure Herttaliisa
Valtakunnallinen työpajayhdistys ry